

Niksar Kazası Sorhun Köyünde Muhacir İskânı: Batum Muhacirleri Örneği

Orhan ÖZEN

Yüksek Lisans

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

alperen6068@gmail.com

ORCID:0000 0002 3534 3084

Geliş Tarihi/Received: 26.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 28.06.2021

e-Yayım/e-Printed: 30.06.2021

ÖZET

Göç, yüzyıllar boyunca bireylerin ve toplumların gerçekleştirilmiş olduğu insan hareketliliğidir. Bu hareketlilik neredeyse uygarlık tarihinin başından beri gerçekleşmiş olup günümüzde halen pek çok kişi siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal vb. nedenlerden ötürü göç etmeyi tercih etmekte ya da göç edilmeye zorunlu bırakılmaktadır. Nedeni her ne olursa göçlerde ortak olan nokta şüphesiz bireyin ya da toplumun gittiği yerde daha iyi şartlara sahip olabilmek arzusudur.

Muhacir, göç ile birlikte sıklıkla dile getirilen bir kavram olup en genel tanımı ile göç eden kişi olarak ifade edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde 18. yy ve sonrasında yapılan savaşlar sonrasında pek çok kişi göç etmek durumunda kalmış ve bu kişiler için de yaygın olarak muhacir ifadesi kullanılmıştır. Söz konusu savaşlardan biri olan 1877-1878 Osmanlı-Rusya Savaşı'ndan sonra Batum'un Rusya'ya savaş tazminatı olarak bırakılmasından sonra, bölgede yaşayan ahali baskı sonucu göç etmeye karar vermiştir. Sahip olduğu coğrafi özellikler, iklim, tarım potansiyeli ve ticari faaliyetler bakımından avantajlı olması nedeniyle Tokat muhacirler tarafından sıklıkla tercih edilen yerlerden olmuştur. Bununla birlikte, Batum muhacirlerinin en yoğun olarak yerleştirildikleri yer Niksar kazası olmuştur.

Günümüzde Niksar'da Batum ve havalisinden gelen muhacirlerin oluşturduğu 13 köy bulunmaktadır. Bu köyler; Sorhun, Akıncı, Örenler, Oluklu (Pöhrenkli), Tepeyatak, Mercimekdüzü, Ustahasan, Osmaniye (Düz kırık), Köklüce (Fatlı), Dalkaya (Gidiver), Musapınarı, Mahmudiye ve Muhtardüzü'dür. Mahmudiye köyü hariç diğer 12 köy genellikle Gürcü asıldır. Bu çalışmada söz konusu köyler arasında yer alan Niksar kazası Sorhun köyünde iskân edilen Batum muhacirlerinin araştırılması hedeflenmiştir. Buna göre Niksar kazası Sorhun köyünde iskân edilen Batum muhacirleri ile ilgili kayıtlar incelenmiştir. Ayrıca köyde yaşayan üç kişi ile görüşülerek sözlü tarih çalışması da yapılmıştır.

Sorhun köyünde muhacirler gelmeden önce Rum nüfus yaşamaktaydı. Sorhun köyünde iskân edilmiş olan muhacirler boş arazilere ve köyden ayrılan Rum ahaliden boşalan yerlere yerleştirilmiştir. Kalan Rumlarla, muhacirler yaklaşık kırk yıl beraber yaşadıkdan sonra Lozan Antlaşmasında alınan mübadele kararına göre diğer Rumlar da göç etmişlerdir. Sorhun köyüne yapılan göçlere bakıldığında Batum ve Artvin dolaylarından gelen Gürcü muhacirlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Göç edip gelenlerin yaşadıkları sorunların en başında iskân problemleri gelmektedir. Gürcü muhacirler ile yerli ahali arasında arazi meselesinden dolayı sorunların çıktığı görülmüştür.

Sorhun köyünde yaşayan Gürcü muhacirlerin sosyo-kültürel ve ekonomik hayatlarına yönelik saha araştırması sonucunda Gürcü kültürünün köyde istenilen düzeyde yaşatılmadığı görülmüştür. Gürcüceyi elli yaşın üzerinde olan bazı kişilerin konuştuğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte genç kuşaklarda Gürcüce konuşabilen kişi sayısının oldukça az olduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Gürcü yemekleri de eskiye göre daha az yapılmaktadır. Köyde özellikle son 30 yıl içinde İzmit ve İstanbul'a göç yaşandığı belirlenmiştir. Ayrıca Almanya'ya göç eden köylülerin de olduğu görülmüştür. Son yirmi yıla kadar evlilikler sadece Gürcüler arasında yapılmakta iken günümüzde bu anlayıştan vazgeçilmiştir. Köylülerin kendilerini Türklerden farklı görmedikleri bununla birlikte Türklerin de kendilerine karşı ayrımcı bir tutuma sahip olmadığı belirlenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular sonucunda Sorhun köyünde yer alan muhacirlerin bazılarının ata toprakları ve akrabaları ile irtibatları halen devam etse de köyün genelinde Gürcü kültürüne ait izlerin ve uygulamaların giderek kaybolduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batum, Muhacir, Sorhun Köyü, İskan

The Settlement of Immigrants in Sorhun Village, Niksar District: Batumi Immigrants Sample

---

ABSTRACT

Migration is the human mobility that individuals and societies have carried out over the centuries. This mobility has occurred almost since the beginning of the history of civilization, and today many people still prefer to emigrate or are forced to emigrate for political, economic, cultural, social, etc. reasons. Whatever the reason, the common point in migration is undoubtedly the desire of the individual or society to have better conditions where they go.

Immigrant is a concept that is often used with immigration, and it is expressed as a person who emigrates by its most general definition. After the wars in the Ottoman Empire in the 18th century and after, many people had to migrate and the term immigrant was widely used for these people. After Batumi was left to Russia as war compensation after the 1877-1878 Ottoman-Russian War, the people living in this region decided to emigrate as a result of pressure. Due to its geographical features, climate, agricultural potential and advantage in terms of commercial activities, Tokat had been among the places preferred by immigrants. In addition, the Niksar district was the place where Batumi immigrants were most densely settled.

Today, there are 13 villages in Niksar formed by the immigrants came from Batumi and its surroundings. These villages are Sorhun, Akıncı, Örenler, Oluklu (Pöhrenkli), Tepeyatak, Mercimekdüzü, Ustahasan, Osmaniye (Düzkırık), Köklüce (Fath), Dalkaya (Gidiver), Musapınarı, Mahmudiye and Muhtardüzü. Except for Mahmudiye village, the other 12 villages are generally Georgian. In this study, it was aimed to investigate Batumi immigrants settled in Sorhun village of Niksar which is among the mentioned villages. . Accordingly, the records of the immigrants of Batumi, who were settled in the village of Sorhun in Niksar, were examined. Also, an oral history study was conducted by interviewing three people living in the village.

Before the arrival of the immigrants, the Greek population lived in the village of Sorhun. The Muhajirs who were settled in the village of Sorhun were placed on empty lands and in places vacated by the Greek people who left the village. After living together with the Greeks who stayed in the village for about forty years, according to the exchange decision taken in the Lausanne Treaty, other Greeks also immigrated. Considering the migrations made to Sorhun village, it was seen that the majority of Georgian immigrants from Batumi and Artvin regions. One of the most important problems faced by the immigrants was the settlement problems. It was observed that problems arised between Georgian immigrants and the local population due to the land issue..

As a result of field research on the socio-cultural and economic lives of Georgian immigrants living in the village of Sorhun, it was found that Georgian culture could not live at the desired level in the village. It has been found that people who can speak Georgian are limited to some of those over the age of fifty. However, it has been determined that the number of people who can speak Georgian in the younger generations is also quite small. Similarly, Georgian dishes are made less than before. It has been determined that there has been migration to Izmit and Istanbul in the village especially in the last 30 years. In addition, it has been observed that there are villagers who have migrated to Germany. While marriages were only between Georgians until the last twenty years, this understanding had been abandoned. Although the villagers did not see themselves as different from the Turks, it was determined that the Turks did not have a discriminatory attitude towards them. As a result of the findings obtained in the study, it has been evaluated that although some of the immigrants in Sorhun village still continue to have contact with their ancestral lands and relatives, the traces and practices of Georgian culture throughout the village have gradually disappeared.

Key Words: Batum, Immigrant, Sorhun Village, Settlement

---

1. Giriş

Göç; insan topluluklarının siyasi, dini, iktisadi ve sosyal nedenlerden biri ya da birden fazlasından ötürü bir yerden başka bir yere gitmesi olarak tanımlanmaktadır (Saraç, 2011:1052). Diğer bir tanıma göre ise göç; nüfusun devamlı yaşama bölgelerini bireysel ya da aileler, gruplar halinde terk edip geçici veyahut sürekli olarak yaşamak için başka bir yere gitme eylemidir (Yürüdür ve diğerleri, 2018: 398). Birey ve toplum için göç mekânsal bir değişik olarak ifade edilse de aslında göç birey ve toplumun anlam ve değer dünyasında birtakım farklılaşmaları da beraberinde getiren çok daha derin bir kavramdır (Ekici ve Tuncel, 2015: 10).

Göç kavramı ile sıklıkla yan yana kullanılan muhacir ise “göç eden, hicret eden, göçmen” anlamlarını taşımaktadır. Muhacir kelimesi, özellikle 18.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı alan yazınında yaygın bir şekilde yer almıştır. İlk dönemlerdeki Osmanlılar fethedilen toprakları iskân etmek için çeşitli yollarla nüfus nakilleri yapmış ve bazı durumlarda yeni fethedilen bölge veya şehirlerde oturan yerli halkı iç kesimlerdeki şehirlere yerleştirmiştir. Ancak 18.yüzyılın ikinci yarısından itibaren mağlubiyetle sona eren savaşıardan sonra kaybedilen topraklardaki Müslüman, hatta gayrimüslim halkın göç hareketi Osmanlı devletinde önemli sorunlardan birini teşkil etmiştir (Saydam, 2016:288).

Anadolu’ya zorunlu göçlerin gerçekleşmesinde ekonomik ve sosyal şartlar birinci derecede rol oynamıştır. (Kukul, 2017: 1549). Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Kırım’ın 1783 yılında kaybı bu göçlerin başlangıcını oluşturmuştur. Kırım’dan sonra farklı yerler de kaybedilmeye başlayınca, göçler artık sürekli hale gelmiştir. Çar Deli Petro ile başlayan Rusya’nın Akdeniz’e inme çabaları sonucunda Rusların haritada aşağıya doğru ilerlemesi Osmanlı devleti üzerindeki Rus baskısını arttırmıştır. Bu durum göçlerin artmasına neden olmuştur.

Osmanlı’nın Rusya’ya karşı kaybetmiş olduğu 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 yıllarındaki savaş devletin dağılmasında etkili rol oynamıştır. Osmanlı’nın yenilgiye uğradığı bölgelerden çekilmesi üzerine bu bölgelerde daha fazla hissedilmeye başlanan Rus baskıları yerli ahaliyi göçe zorlamıştır (Oğuz, 2019: 2718). Bu savaştan sonra imzalanan Berlin Antlaşmasına göre Batum ile birlikte Batum sancağına bağlı Artvin, Borçka, Ardanuç, Şavşat, Çürüksu, Maçahal, Meydancık ve Hopa’nın Kemalpaşa’dan itibaren olan kesimi savaş tazminatı olarak Rusya’ya bırakılmıştır. Rusya, stratejik ve ticari açıdan önemli konumda olan Batum’da idari yapılanmaya giderek Batum Oblastını (Vilayetini) kurmuştur. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 8 Şubat 1879 tarihinde imzalanan İstanbul Antlaşması’nın 7. Maddesine göre Rusya’nın talep etmesi halinde eline geçen bölgede yaşayan halkı üç sene içerisinde Osmanlı topraklarına göç ettirme hakkını elde etmiştir. Bu süre zarfında taşınmazlarını satın ülkeyi terk etmeyenler Rusya vatandaşı sayılacaktı. Böylece göç takvimi de resmîyet kazanmıştır. Yaşanan göçler resmî göç süresinin dolmasına rağmen 1890 yılına kadar serbest bırakılmıştır. Bu tarihten sonra gerçekleşen göçler Osmanlı Devleti’nin resmî girişimleri sonucu küçük gruplar halinde 1909 yılına kadar devam etmiştir. Rusya’nın sınır kapılarını kapatmasına rağmen geçişler kaçak yollarla devam etmiştir. Rusya’nın 1.Dünya Savaşı’nda seferberlik ilan etmesi Batum ve havalisinden Anadolu’ya doğru yeni bir göç dalgasını başlamıştır.

Osmanlı arşiv belgelerinde Batum, Livane (Artvin), Ardanuç, Şavşat ve Acara bölgesinden gelen muhacirlere isim olarak “Batum Muhaciri” denilmektedir. Batum muhacirleri köken itibari ile Gürcü ve Türk olmakla birlikte ortak özellikleri Müslüman olmalarıydı. Batum muhacirlerinin göç etmesinde şunlar etkili olmuştur:

- Rusların Müslüman halkı Hristiyanlaştıracakları söylentilerinin çıkması, Müslüman ahalinin dinlerini ve kültürlerini rahat yaşayamayacaklarını düşünmeleri,
- Müslümanların dini açıdan Osmanlı halifesine bağlı olmasının Rusya tarafından tehdit olarak algılanması,
- Batum halkının Ruslarla yapılan savaşta Osmanlı saflarında mücadele etmeleri ve bundan dolayı Rus zulmüne uğrayacakları korkusu,
- Rusların Müslümanlardan asker toplayacağı propagandasının yapılması, Rus memurlarının yetersizliği ve halka kötü davranmaları,
- Rus yöneticilerinin aşağılayıcı yöntemlerle vergi toplaması, savaşın etkisiyle bölgede yaşayanların ekonomik sıkıntılar içinde olması,
- Bölgenin Rus idaresine girmesinden beri arazilerin mülkiyet sorununun çözülmemesi.

Kafkasya’dan hem deniz hem de kara yoluyla gelen muhacirlerin sevk yolu üzerinde bulunan Tokat’ta iskân faaliyetleri 19.yüzyıl boyunca yoğun bir şekilde devam etmiştir. Tokat’ın muhacir sevkinde önemli olmasında coğrafi faktörler, iklim, tarım potansiyeli ve ticari faaliyetler bakımından avantajlı olması etkili olmuştur (Taşbaş, 2012: 281).Tokat’a gelen muhacirler Tokat, Turhal, Erbaa ve Niksar gibi merkezler ile bu merkezlerin köylerinde iskân edilmiştir. İl merkezine özellikle Batum Livane’den

(Artvin'den) gelenler yerleştirilmiştir (Kasap, 2018: 307-308). Bununla birlikte Batum muhacirlerinin en yoğun olarak yerleştirildikleri yer Niksar kazası olmuştur.

Niksar'a muhacirler genellikle Ordu ve Canik üzerinden gelmişlerdir. Buraya yapılan göçlere bakıldığı zaman Batum ve havalisinden gelen Gürcü muhacirlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Batum muhacirleri boş arazilere ve Rum ahaliden boşalan köylere yerleştirilmiştir. Göç edip gelenlerin yaşadıkları sorunların en başında iskân problemleri gelmektedir. Bazı muhacirler bir köye yerleştirilmiş, daha sonra köydeki diğer ahali ile yaşadıkları arazi meselelerine dayalı sorunlardan dolayı muhacirlerin başka yerlere nakilleri talep edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin muhacirleri kabul etmesinde dini ve insani hassasiyetlerin yanında nüfusun artırılması isteği de etkili olmuştur. Nüfusun artırılması ile birlikte boş arazilerin tarıma açılması, ekonominin canlandırılması, vergi gelirlerinde artışın sağlanması ve devletin asker ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır. Osmanlı padişahının aynı zamanda halife unvanını taşıması "halifenin ülkesinde bir tas pirinç" beklentisi içine giren muhacirlerin kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte göçlerin giderek artmış olması bu göçlerin düzenli bir şekilde yürütülmesini zorunlu bırakmıştır. Göçlerin kontrol altına alınabilmesi için ilk olarak "Muhacir Komisyonu" kurulmuştur. Bu komisyon ilerleyen süreçte kaldırılmış ancak yaşanan göçlerin tekrar hız kazanması üzerine "İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu" kurulmuştur. Bu komisyonun 1894 yılında kaldırılmasıyla göç işleri ile bu defa Dâhiliye Nezareti ve Şehremaneti ilgilenmeye başlamıştır (Pul, 2013: 161).

Günümüzde Niksar'da Batum ve havalisinden gelen muhacirlerin oluşturduğu 13 köy bulunmaktadır. Bu köyler; Sorhun, Akıncı, Örenler, Oluklu (Pöhrenkli), Tepeyatak, Mercimekdüzü, Ustahasan, Osmaniye (Düz kırık), Köklüce (Fatlı), Dalkaya (Gidiver), Musapınarı, Mahmudiye ve Muhtardüzü'dür. Bu köylerden sadece Mahmudiye köyü Kürt asıllı olup diğer 12 köy genellikle Gürcü asıllıdır. Muhacirler çoğunlukla geldikleri bölgelerin coğrafi özelliklerine benzemesi nedeniyle yüksek ve havadar olan bu köyleri tercih etmişlerdir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sorhun Köyü

Sorhun köyünde ikamet etmekte olan Duran ATLI'nın vermiş olduğu bilgilere göre köyün ismi bir çeşit söğüt ağacından gelmektedir. Köy, Tokat iline 79 km, Niksar ilçesine 34 km uzaklıkta olup Kelkit oluğundan güneye doğru yükselen Sakarat Dağları'nın eteklerinde kalan bir köydür. Doğusunda Gökceli beldesi, batısında Tazi ve Endekse, güneyinde Tepeyatak, kuzeyinde Bogma köyleri bulunmaktadır (GDD, 2020). Köyde ikamet etmekte olan muhacir ahali 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşından (93 Harbi) sonra Artvin, Şavşat, Yusufeli ve Ardanuç dolaylarından gelmişlerdir. Sorhun'a yerleşenlerin büyük bir çoğunluğu Karcıl Dağı'nın kuzeydoğu eteklerinde bulunan Ciğoriğeli Vadisi'ndeki Kxevcurul (Çağlayan), Zakiyet (Yağlı), Bazgiret (Maden), Zios (Tepebaşı), Daba (Demirci) ve Ube (Oba) köylerindedir. Ayrıca Çiğishev (Yanıklı) ve Yalazuğçam Dağları'nın eteklerindeki Ardanuç'un Kasniya ve yakın köylerinden gelenler de olmuştur (Bozkurt, 2015: 10).

Sorhun'a yaşanan göçün sebeplerine baktığımız zaman işgal altında yaşamının zorluğu, yöre halkının özgürlüğüne düşkün olması, Sultan II. Abdülhamit'in davet etmesi ve iskân konusunda kolaylık gösterilmiş olması söz konusu sebeplerin başlıcalarıdır. Diğer bir sebep ise Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması'na Rusların bu bölgede Müslüman halkın göç etmesini madde olarak eklemiş olmalarıdır. Bu antlaşmaya Batum halkı "Biz yenilmedik ki neden bizim göç etmemiz isteniyor?" diye padişahlığa yazı göndermiş ve padişahlık makamından özetle "Bizimle beraber olduğunuz için bizim yaptığımız antlaşma sizi de bağlıyor." şeklinde bir cevap gelmiş ve

antlaşmaya uyulması gerektiği belirtilmiştir. Neticede yapılacak bir şey kalmayınca on binlerce insan batıya göç etmeye başlamıştır (Atlı, 2019).

Muhacirler; Zios (Tepebaşı), Napurnev, Tetraket, Sazgirel ya da Bazgiret, Gamişed, Hertvisi (Camili Yaylası), Lekoban (Kobitavi Yaylası), İndasmında (Macakhela geçidi), Funduk Yaylası, Efratı (Efeler), Zedvake (Düzenli), Kobitavi (Kayalar), Mindieti (Maral) köylerini izleyerek bugün Gürcistan sınırları içerisinde yer alan ZedaÇikbutuneti, Kokoleti, Chikuneti, Kveda Chikbutuneti, Avjanda, Acarisagmarti, Ketkedi, Sindieti, Kimatı Machakblispiri köylerinin yer aldığı Macakhela suyunun aktığı vadiden Batum sahillerine ulaşmışlardır. Batum'dan vapurla Fatsa'ya oradan da Gölköy Paşapınar'a gelmişlerdir (Bozkurt, 2015: 17). Göçün liderliğini Erzurum'da medresede öğrenimi görmüş olan Pañçidze Ahmet Efendi yapmıştır. Ayrıca Zios köyünden Sarvanidze Dursun Ağa ve Bekadze Kamil Efendi'nin de adı geçmektedir (Bozkurt, 2015:21).

Ne Fatsalılar ne de muhacirler burayı uygun görmedikleri için çare olarak Sivas vilayetine önden bir heyet göndermeye karar vermişlerdir. Bu heyetin liderliğini de Pañçidze Ahmet Efendi yapmıştır. Sivas vilayetine gidince orada da kalamayacaklarını valiliğe bildirmişlerdir. Sivas valisi haritaya bakarak onların anlattığı coğrafi özelliklere ve yaşam şekillerine uygun yerin Niksar olduğuna karar vermiştir. *“Siz şimdi hemen gidin. Niksar'ın Sorhun köyündeki Rumların yarısı gitti. O boş yerlere yerleşin. Zamanla diğerleri de gidecekler, köyün tamamı sizlere kalacak”* demiştir. Bunun üzerine Fatsa'da bekleyen kabile yola çıkarak Niksar Ovası'ndaki Huri'ye ve oradan da Sorhun'a gelmişlerdir. Anlatılan bu göçü yaşayanlardan biri olan Pato Nine sağ salim Sorhun'a yerleşince ondan göçü anlatması istenmiştir. O da *“Neresini anlatayım. Babasız çocuk doğurduk, teknesiz hamur yoğurduk.”* (Atlı, Yılmaz, Güner, 2019) şeklinde cevap vererek göç esnasında yaşanan zorlukları etkili bir şekilde dile getirmiştir. Söz konusu göç Rüştü Bozkurt'un yazdığı şiirde şu şekilde anlatılmıştır (Bozkurt, 2015: 44-48).

Tablo 1. Unutulan Göç Şiiri

Unutulan Göç Osmanlı'nın güçlü olan ordusu Yedi düvel savaşmış diyorlar Ahalikalaki'de kurulmuş pusu Moskof'un ordusu yenmiş diyorlar	Civize, Kovize dökülmüş yola Gençler ağlıyorlar girmiş kol kola Şaşkın bakıyorlar sağa sola Korku yolları bekler diyorlar
Imherev'e gelen haber yıkıcı Moskof Müslümana vermiş acı Yüreklerle dolmuş büyük bir sancı Göç etsek kurtuluş olur diyorlar	Tetraket'de ⁴ insan seli oluşmuş Zios'lu, Daba'lı, Ubeli'yle buluşmuş Sakoria yaylasına çığ düşmüş Yol açık göç edip gidin diyorlar
Ardahan'da top sesleri duyulmuş Şavşet halkı yola çoktan koyulmuş Söylentiyle bütün ruhlar yorulmuş Acara'dan ¹ çok insan gitmiş diyorlar	Torun'u tay tutsun diye gönderdi Dönmedi bir daha orada kaldı Pañçizeler bu duruma daraldı Zioslu'lu dayılar kalsın diyorlar
Pañçize, ² Totnaze, kadim Davlaze Göçünü yüklemiş Mikelkimaze	Imherev vadisi geride kaldı Hato'nun ⁵ yüreği fena daraldı

¹ Batum yöresinin Gürcüce'deki adı.

²Pañçize, Davlaze, Totnaze, Mikelkimadze, Revaze, Gorilienti, Tutienti, Cimuğienti ve Göçoğlebilmerhev vadisinde Hecvurul köyünden Niksar'ın Sorhun köyüne göç eden sülaler.

⁴Tetraket, Karcıl dağlarındaki Macahel geçidine giden yolun Bazgiret (Maden)köyü yakınındaki geçidin adı.

Gorilenti, Tutienti bir de Revaze Herkes dengini yapmış diyorlar	Kıyat tarlasında umudu kaldı Kancio ⁶ köyüne dönmüş diyorlar
Cimuğlar titizlenmiş telaşta Ocaklar sönmüş, tat kalmaz aşta Göçoğlebi hazırlanmış yamaçta Bazgiret'e ³ hazır olun diyorlar	Pato'nun ⁷ gözünde yaşlar durmuyor Gül Ağa eşine hiç kıyamıyor Geriye bakılmaz yol uzak diyor Yürekler köylerde kalmış diyorlar
Göç yüklemiş SarvannidzeZios'tan Suaridze haber salmış uzaktan Umutlar kesilmez o yüce Hak'tan Machael geçidini aşın diyorlar	Machael'in yaylasında duruldu Çocuklar tedirgin, yaşlı yoruldu Geri dönüp gelmeyenler soruldu Gidipte gelmemek vardı diyorlar
Zakiyet'den ilk haberler ulaştı Hevcurul'da yürekler doldu taştı Ube'den gelenler dereyi geçti Bazgiret yolu hedef diyorlar	Korkudan kaçış, umuda yolculuk Perişan oluyor yaşlı ve çocuk Gidilecek yeri bile bilen yok Osmanlı büyüktür korur diyorlar
Daba'nın yaylasında sisler var Korkuyla karışık yorgun hisler var Uzaktan duyulan yüksek sesler var Pançize Ahmet'e önder diyorlar	Pali'de ⁸ çarmıklı gemi bekliyor İnsan değil sanki odun yüklüyor Yaşlılar uzanıp biraz "oh" diyor Karadeniz şimdi sakin diyorlar
Bir gece yarısı Fatsa önünde Denizde yolculuk bitti sonunda Gemiden inildi sahil yolunda Buradan ötesi kolay diyorlar	Ardanuç'tan Receptoğlu geliyor Kassien'li ⁹ bir mahalle oluyor Artvin kültürümüz nefes alıyor Göç kimliği hiç silinmez diyorlar
Fatsa'nın köyünde üç yıllık çile Niksar-Sorhun'unda vardık menzile Rumlar da tedirgin oldu bu hale Bura bize vatan olur diyorlar	Büyük göçün yüz yirmi altı yılında Kaybolup gittik biz gurbet selinde Şimdi hemşehriyiz Tokat ilinde İnsan köklerinde kopmaz diyorlar
Rumlar dağa çıkmış yaşıyor Boş evler hemen dolup taşıyor İnsanlar bir umuda koşuyor Göç burada artık kalır diyorlar	Rüştü diyor göçler çok büyük acı Görmesin insanlar böylesi sancı Barış olsun insanlığın inancı Bu belge tarihe kalır diyorlar

Kaynak: Rüştü Bozkurt, *Unutulan Göç Aşını İnkâr Eden Haramzadedir*, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul, Mayıs 2015, s. 44-48.

2.2. Sorhun Köyünde İskân Faaliyetleri

1840-1843 yıllarındaki nüfus defterleri incelendiğinde, Sorhun köyünde ikamet eden Müslüman ahalinin kaydına rastlanmamaktadır. Bu yıllarda köy "Çiftlik-i Sorhun" yani Sorhun Çiftliği şeklinde kayıtlıdır ve köyde yer alan ortalama 15 hanede 45 gayrimüslim nüfus ikamet etmektedir (BOA.NFS., d. 2395: 61-63; NFS, d. 2396: 23). Söz konusu veriler Tablo 2'de detaylı olarak sunulmaktadır.

Tablo 2. 1840-1843 Yılları Arasında Sorhun Köyü'nün Gayrimüslim Nüfusu

Çiftlik-i Sorhun
----

⁵Hato nene, yöredeki Kıyat arazisinin Osmanlı'dan tapusu olan kadın. Gorilenti Süleyman ile evlenmiş. Göç sırasında yedi yaşındaymış. Sorhun'da 100 yaşına kadar yaşamıştır.

³Hevcurul (Çağlayan), Zakiyet (Yağlı), Bazgiret (Maden), Zios (Tepebaşı), Daba ve Ube (Oba) aynı vadideki altı köyün Gürcüce adları.

⁶Hevcurul'danimerhev'in başka köyünde Gurdğikze'lere gelin gitmiştir. Göç sonrası köyüne dönerek Gorilenti'nin ocağına sahip çıkmıştır.

⁷Pato nene, GorilentiGülağa'nın eşidir. Kancio'nun ablasıdır.

⁸Pali, Hopa ve Sarp arasında bir kıyı yerleşimi. Söylenceye göre göç üçüncü gününde Macahel'denPali'ye inmiştir.

⁹Kassien bir mahalle adı. Oradan göç edenler Sorhun'un en batısında yerleşmiştir.

Hane	İsim	Fiziki Özellikler	Meşguliyeti	Gelir Durumu	Yaş
1	Murat/Marat oğlu [...]	Uzunca boylu kumral bıyıklı	Rençber	İyi	45
	Oğulları Kostantin				5
	Memişrat/Marat				2
2	Yorgi oğlu Mihail	Uzunca boylu kara sakallı	Papaz (1840-1843)	Orta	40
	Oğulları İlya	Orta boylu az bıyıklı	Çiftçi	Orta	25
	Kota				2
3	Yani oğlu Kiryako	Uzunca boylu kumral bıyıklı	Çiftçi	Orta	30
	Oğulları Yani				5
	Kota				2
4	Kostantin oğlu Yorgi	Orta boylu kara bıyıklı	Çiftçi	Orta	45
	Oğlu Sodiri				4
5	Vasil oğlu Panayot	Orta boylu kır sakallı	Çiftçi	Orta	65
6	Yasef oğlu Alame/Alama	Uzunca boylu kır sakallı	Çiftçi	Orta	65
	Oğulları Yasef	Orta boylu kara bıyıklı	Çiftçi	Orta	30
	Lazari	Orta boylu kara bıyıklı			25
	Torunu Yasef oğlu Kota				5
	Torunu Yasef oğlu Toros				5
7	Yorgi oğlu Yani	Orta boylu kumral bıyıklı	Çiftçi	Orta	30
	Oğulları Lazari				5
	Panayot			Orta	10
8	Sava oğlu Tanaş	Orta boylu kara bıyıklı	Çiftçi	Orta	45
	Oğulları Yorgi	Orta boylu az bıyıklı	Çiftçi		25
	Haralanbi/Haralanbo				5
9	Murat/Marat oğlu Yorgi	Kısa boylu az bıyıklı	Çiftçi	Orta	28
	Oğulları Haralanbi/Haralanbo				5
	Anastaş				6
10	Lefter oğlu Yekim	Orta boylu ak sakallı	Çiftçi	Orta	61
	Oğulları İlya	Uzunca boylu az bıyıklı	Çiftçi	Orta	25
	Bedromus				5
	Torunu İlya oğlu Haralanbi		D.T.9 Haziran 1843		
11	Yani oğlu Yorgi	Orta boylu kara bıyıklı	Çiftçi	Orta	30
	Oğulları Yani				5
	Anastaş				1
12	Panayot oğlu Kostantin	Orta boylu kumral bıyıklı	Çifti	Orta	30
	Oğlu İstavri				4
13	Kostantin oğlu Todori	Uzunca boylu sarı sakallı	Çiftçi	Orta	35
	Oğlu Kostantin				9
14	Simyon oğlu Sava	Kısa boylu kır sakallı	Çiftçi	Orta	45
	Oğulları Yorgi	Orta boylu kumral bıyıklı	Çiftçi	Orta	27
	Abostol	Orta boylu kumral bıyıklı	Çiftçi	Orta	30
	Todori				2
15	Simyon oğlu Kanatar	Kısa boylu kara sakallı	Çiftçi	Orta	45
	Oğulları Todori	Orta boylu ter bıyıklı	Rençber	Orta	23
	Yorgi				7

Kaynak: BOA. NFS. D. 2395, s. 61-63. Ayrıca Bkz. BOA. NFS. D. 2396, s. 23.

Tabloda görüldüğü gibi 1840 Yılı Sorhun Köyü gayrimüslim nüfusu; nüfus defterinde Sorhun Çiftliği (Çiftlik-i Sorhun) olarak kaydedilmiştir. 1840 yıllarında Sorhun Köyündeki gayrimüslim nüfusuna baktığımız zaman 15 hanede 45 kişinin kayıtlı olduğu görülmektedir. Bu hane halkından 2 kişinin rençber, 19 kişinin çiftçi ve bir kişinin ise papaz olduğu kaydedilmiştir. Gayrimüslim ahalinin gelir durumuna baktığımızda birinci hane ikamet eden kişinin gelirinin iyi olduğu diğer hanelerdeki orta derecede olduğu görülmektedir. Hane 5'te ikamet eden Vasil oğlu Panayot'un 1840 yılında Koyulhisar Kazasına gittiği kaydedilmiştir. Ancak bu gidiş sürekli

midir yoksa kısa süreliğine mi olmuştur bu durum belirtilmemiştir (BOA.NFS., d. 2395: 61-63; NFS, d. 2396: 23).

Müslüman nüfusun 14 yaşından 40 yaşına kadar olup askerliğe elverişli olanların kayıt esnasında genellikle isimlerinin altına mim (م) harfi konulmuştur. Gayrimüslimlerin askerlik yapma gibi durumları olmadığı için onların ödeyecekleri vergiye (cizye) göre maddi durumlarını belirtmek için isimlerinin üst kısmına âlâ (iyi), evsat (orta) veya edna (kötü, düşük) yazılmıştır (Aydın, 1990: 86-87). Nüfus kayıtlarında bazı ifadelerin genellikle uzatılmadan kısaltmalar yapılarak yazıldığı görülmektedir. Örneğin sinn (yaş) kelimesi yerine “sin (س)” harfi, çocukların daha bir yaşına gelmediğini yani aylık olduklarını belirtmek için mah (ay) ifadesi kullanılmıştır. Gayrimüslimlerin maddi durumlarını belirtmek için ise isimlerinin üstüne âlâ yerine “ayın (ع)”, evsat yerine “tı (ط)” veya edna yerine nun (ن) harfleri kullanılmıştır (BOA.NFS., d. 2395: 61-63; NFS, d. 2396: 23).

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere bazı şahısların isimleri iki şekilde verilmiştir. Örneğin Kostanti/Kostantin şeklinde. Bunun nedeni de 1840 yılındaki sayımda şahsın ismi Kostanti olarak kayıtlı iken 1843 yılındaki sayımda Kostantin şeklinde kaydedilmesinden kaynaklıdır. Ayrıca bu kişilerin yaşlarına bakıldığı zamanda 1840 yılındaki yaşları ile 1843 yılındaki yaşlarının bazen değişmeden verilmiş olduğu görülmektedir. Bu nedenlerden dolayı iki nüfus defteri birlikte değerlendirilerek Sorhun Köyündeki gayrimüslim ahalinin nüfus bilgileri verilmeye çalışılmıştır. Söz konusu veriler Tablo 3’te (BOA. ML. VRD. CMH. D. 1028/5.) yer almaktadır.

Tablo 3. Çiftlik-i Sorhun Köyü’nün 25 Aralık 1848-27 Mart 1849 Tarihleri Arasındaki Nüfusu

Hane	İsim	Gelir Durumu
1	<i>Kazancıoğlu</i> Lazari	Orta
	Kardeşleri Sava	Orta
	Kostan	Orta
	Yasef	Orta
2	Demirci Panayot	Orta
	Yeğeni Yani	Orta
3	<i>Karaoğlanoğlu</i> Kostan	Orta
4	<i>Caferoğlu</i> Sava	Orta
	Kardeşi Yorgi	Orta
5	Sahanoğlu Bor	
6	Etmekçi (Ekmekçi) Tanaş	İyi
	Oğulları Yorgi	Orta
	Haralanbi	Orta
7	Keşişoğlu İlyä	Orta
	Kardeşleri Panayot	Orta
	Bortan	Orta
8	<i>Kalaycıoğlu</i> Yorgi	Orta
	Oğlu Nikola	Orta
9	Derende Kil/Fil/Feyl?	Orta
	Oğlu Mastan/Mestan	Orta
10	<i>Madencioğlu</i> Kostan	Orta
11	Papas (Papaz) İlyä	Orta
12	Sava oğlu Yorgi	Orta
	Kardeşleri Bosul/Yosul?	Orta
	Yani	Orta
13	<i>Kanataroğlu</i> Todor	Orta
	Kardeşi Mastan	Orta
14	<i>Gökoğlu</i> Todor	Düşük
	Yani oğlu (ya da tersi oğlu Yani)	Orta

15	MadencioğluHaralanbi	Orta
	Yeğeni Yani	Orta
16	Köse oğlu Yani	Düşük
	Korkur (Kirkor?)	Düşük

Kaynak: BOA. ML. VRD. CMH. D. 1028/5.

Tablo 3 incelendiğinde 25 Aralık 1848-27 Mart 1849 tarihlerinde Sorhun'da ikamet eden gayrimüslim ahalinin gelir durumları ve vergi mükellefi olan kişilerin isimleri verilmiş olduğu bir arşiv kaydı daha mevcuttur. Ancak bu belgede şahısların çiftçi, rençber vb. meslekleri/meşguliyetleri belirtilmemiştir. Bu yıllarda Sorhun'da 33 kişinin vergi mükellefi olduğu görülmektedir. Gelir durumlarına bakıldığı zaman 3 kişiden 29'unun durumunun orta olduğu, 3 kişinin düşük ve 1 kişinin ise iyidir. Belgenin orijinalinde hane numaraları belirtilmemiştir. Ancak burada kolay anlaşılması ve şahısların birbirinden ayrılabilmesi için hane numaraları araştırmacı tarafından verilmiştir.

Köye ait olan 21889 numaralı tarihsiz temettuat defterinde köyde kayıtlı olan Ermenilerin olduğu görülmektedir. Bahsi geçen defterde köyde 14 hane bulunmakta olup ahalinin geneli tarım faaliyeti ile meşgul olmakta ve ellerinde genel olarak birer inek ve at ile ikişer öküz bulunmaktadır¹⁰ (MAD.d 21889). Defterde yer alan veriler Tablo 4'te detaylandırılmıştır.

Tablo 4. 1844/1845 Yılı Sorhun Köyü'ndeki Gayrimüslimlerin Temettuat Defteri

Hane	Emlak, Arazi ve Yıllık Kazançları
1	<p>İsim: Madencioğlu Yorgi Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: İyi, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 55 kuruş 1844 yılında 7 kile buğdaydan 28 kuruş, 6 kile arpadan 12 kuruş, 3,5 kile çavdardan 7 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 2 kile buğdaydan 28 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 32 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 47 kuruş ve 1845 yıllarında 63 kuruş olmak üzere toplam 110 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 5,5 dönüm ekili tarla, 5,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 kısır inek ve 2 camus öküzü (erkek manda) bulunmaktadır. 1844 yılında 470 kuruş, 1845 yılında 630 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.100 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 110 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 990 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 437 kuruştur.</p>
2	<p>İsim: Kalaycıoğlu DerendeKil/Fil/Feyl-Dirandefeli? Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 65 kuruş 1844 yılında 7 kile buğdaydan 28 kuruş, 3 kile arpadan 6 kuruş, 8 kile çavdardan 16 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 3 kile buğdaydan 42 kuruş, 2 kile arpadan 14 kuruş ve 3 kile çavdardan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 50 kuruş ve 1845 yıllarında 77 kuruş olmak üzere toplam 127 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 5,5 dönüm ekili tarla, 5,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 2 camus öküzü (erkek manda) ve 1 bâb değirmeni bulunmaktadır. 1844 yılında 500 kuruş, 1845 yılında 770 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.270 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 127 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.143 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 624 kuruştur.</p>
3	<p>Hane Numarası: 3 İsim: KalaycıoğluYorgi Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 75 kuruş 1844 yılında 7,5 kile buğdaydan 30 kuruş, 8,5 kile arpadan 17 kuruş, 3,5 kile çavdardan 7 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 3 kile buğdaydan 42 kuruş, 4 kile arpadan 28 kuruş, 2,5 kile çavdardan 17 kuruş</p>

¹⁰ Bu defterin ilk sayfalarında tarih belirtilmemiştir. Ancak arşivde bu belgenin 29 Z 1300/31 Ekim 1883 tarihli olduğu kaydedilmiştir. Fakat temettuat defterleri genellikle 1844/1845 yıllarında olduğundan bu belgenin de tarihinin 1883 değil 1844/1845 yılında olduğu esas alınmalıdır. Bkz. MAD.d 21889.

	<p>elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 54 kuruş ve 1845 yıllarında 87,5 kuruş olmak üzere toplam 141,5 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 5,5 dönüm ekili tarla, 5,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 2 kısır inek, 3 karasığır öküzü ve 1 kısır atı bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 540 kuruş, 1845 yılında 875 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.415 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 141,5 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.273 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 550 kuruştur.</p>
4	<p>İsim: NazlıoğluPanayot ve kardeşi Kostantin</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 75 kuruş</p> <p>1844 yılında 9 kile buğdaydan 36 kuruş, 8 kile arpadan 16 kuruş, 7 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 2 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 66 kuruş ve 1845 yıllarında 91 kuruş olmak üzere toplam 157 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 5,5 dönüm ekili tarla, 5,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 kısır inek, 1 kısır camus ve 2 camus öküzü bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 660 kuruş, 1845 yılında 910 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.570 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 157 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.413 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 618 kuruştur.</p>
5	<p>İsim: Nazlıoğlu Yorgi</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 65 kuruş</p> <p>1844 yılında 8 kile buğdaydan 32 kuruş, 7,5 kile arpadan 15 kuruş, 6,5 kile çavdardan 13 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 3 kile buğdaydan 42 kuruş, 2,5 kile arpadan 17,5 kuruş, 3 kile çavdardan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 60 kuruş ve 1845 yıllarında 80,5 kuruş olmak üzere toplam 140,5 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 6,5 dönüm ekili tarla, 6,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 kısır camus, 2 camus öküzü ve 1 merkebi bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 600 kuruş, 1845 yılında 805 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.405 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 140,5 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.264,5 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 564 kuruştur.</p>
6	<p>İsim: Yasef oğlu Lazari ile kardeşleri Yasef ve Solomon</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 110 kuruş</p> <p>1844 yılında 12 kile buğdaydan 48 kuruş, 11,5 kile arpadan 23 kuruş, 9,5 kile çavdardan 19 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 3 kile çavdardan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 90 kuruş ve 1845 yıllarında 98 kuruş olmak üzere toplam 188 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 16,5 dönüm ekili tarla, 16,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 sağmal camus, 1 kısır inek ve 2 camus öküzü bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 900 kuruş, 1845 yılında 980 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.880 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 188 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.692 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 882 kuruştur.</p>
7	<p>İsim: Ederkancıoğlu/Urgancıoğlu? Tanaş</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 110 kuruş</p> <p>1844 yılında 12,5 kile buğdaydan 50 kuruş, 12 kile arpadan 24 kuruş, 6 kile çavdardan 12 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 3 kile buğdaydan 42 kuruş, 4 kile arpadan 28 kuruş, 3 kile çavdardan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 86 kuruş ve 1845 yıllarında 91 kuruş olmak üzere toplam 167 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 11 dönüm ekili tarla, 11 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 2 sağmal camus, 1 kısır inek, 20 sağmal koyun, 20 kuzu, 3 camus öküzü, 2 arı kovani ve 1 merkebi bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 860 kuruş, 1845 yılında 910 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.670 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 167 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.503 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 974 kuruştur.</p>
8	<p>İsim: MadancıoğluKostantin</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 60 kuruş</p> <p>1844 yılında 7 kile buğdaydan 28 kuruş, 6 kile arpadan 12 kuruş, 5 kile çavdardan 10 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 3 kile buğdaydan 42 kuruş, 4 kile arpadan 21 kuruş, 2 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 50 kuruş ve 1845 yıllarında 84 kuruş olmak üzere toplam 134 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 5,5 dönüm ekili tarla, 5,5 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 kısır inek ve 2 karasığır öküzü bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 500 kuruş, 1845 yılında 840 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.340 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 134 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.206 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 474 kuruştur.</p>
9	<p>İsim: Değirmancıoğlu Yorgi ve biraderi Abosdos</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 110 kuruş</p>

	<p>1844 yılında 11 kile buğdaydan 44 kuruş, 12 kile arpadan 24 kuruş, 7 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 3 kile çavdardan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 82 kuruş ve 1845 yıllarında 98 kuruş olmak üzere toplam 180 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 7 dönüm ekili tarla, 2 sağmal inek, 1 kısır inek ve 1 düvesibulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 820 kuruş, 1845 yılında 980 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.800 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 180 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.620 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 762 kuruştur.</p>
10	<p>İsim: Gökoğlu Todor'un emlak, arazi ve temettuatı</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 65 kuruş</p> <p>1844 yılında 11 kile buğdaydan 44 kuruş, 8 kile arpadan 16 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday ve arpa mahsullerinden 1844 yılında 60 kuruş ve 1845 yıllarında 77 kuruş olmak üzere toplam 137 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 6 dönüm ekili tarla, 6 dönüm ekilmemiş tarla, 2 sağmal inek, 1 kısır inek ve 1 karasığır öküzü bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 600 kuruş, 1845 yılında 770 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.370 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 137 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.233 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 564 kuruştur.</p>
11	<p>İsim: Kanatoğlu (Kanatoroğlu) Todor</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 110 kuruş</p> <p>1844 yılında 11 kile buğdaydan 44 kuruş, 12 kile arpadan 24 kuruş, 3 kile çavdardan 6 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 2 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 74 kuruş ve 1845 yıllarında 91 kuruş olmak üzere toplam 165 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 8 dönüm ekili tarla, 7 dönüm ekilmemiş tarla, 2 sağmal inek, 2 kısır inek, 2 camus öküzü ve 1 arı kovani bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 740 kuruş, 1845 yılında 910 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.650 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 165 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Geriye 1.485 kuruş kalmış ve bundan 698 kuruş geriye kalmış ve aynı zamanda 150 kuruştan ırgatlıktan kazanmıştır. Toplamdaki mevcut gelirden alınan bir yıllık temettuat 848 kuruştur.</p>
12	<p>İsim: KeşişoğluPanayot ve kardeşi Kostantin</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 110 kuruş</p> <p>1844 yılında 12 kile buğdaydan 48 kuruş, 12 kile arpadan 24 kuruş, 3 kile çavdardan 6 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 3 kile çavdardan 21 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 78 kuruş ve 1845 yıllarında 98 kuruş olmak üzere toplam 176 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 11 dönüm ekili tarla, 11 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 2 kısır inek, 1 kısır camus ve 2 camus öküzü bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 780 kuruş, 1845 yılında 980 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.760 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 176 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.584 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 726 kuruştur.</p>
13	<p>İsim: Papaz Mihail</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 110 kuruş</p> <p>1844 yılında 11 kile buğdaydan 44 kuruş, 11,5 kile arpadan 23 kuruş, 6,5 kile çavdardan 13 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 2 kile çavdardan 28 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 80 kuruş ve 1845 yıllarında 105 kuruş olmak üzere toplam 185 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 11 dönüm ekili tarla, 11 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 kısır inek, 2 camus öküzü, 3 sağmal keçi ve 3 oğlağı bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 800 kuruş, 1845 yılında 1.050 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.850 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 185 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.655 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 756 kuruştur.</p>
14	<p>İsim: Borsan oğlu Yorgi</p> <p>Meşguliyeti: Rençber, Maddi Durumu: Orta, Geçen sene vermiş olduğu vergi: 65 kuruş</p> <p>1844 yılında 7 kile buğdaydan 28 kuruş, 6,5 kile arpadan 13 kuruş, 5,5 kile çavdardan 11 kuruş elde etmiştir. 1845 yılında 4 kile buğdaydan 56 kuruş, 3 kile arpadan 21 kuruş, 2 kile çavdardan 14 kuruş elde etmiştir. Buğday, arpa ve çavdar mahsullerinden 1844 yılında 52 kuruş ve 1845 yıllarında 91 kuruş olmak üzere toplam 143 kuruş aşar vergisi vermiştir.</p> <p>Mal Varlığı: 7 dönüm ekili tarla, 6 dönüm ekilmemiş tarla, 1 sağmal inek, 1 kısır inek ve 2 camus öküzü bulunmaktadır.</p> <p>1844 yılında 520 kuruş, 1845 yılında 910 kuruş hasılatı olmak üzere toplamda 1.430 kuruş gelir elde etmiştir. Bu gelirin %10'u olan 143 kuruşu aşar vergisi olarak kesilmiştir. Toplamdaki 1.287 kuruşluk gelirden alınan bir yıllık temettuat 492 kuruştur.</p>

Kaynak: BOA. MAD. D. 21889.

Tabloda köye ait olan 21889 numaralı tarihsiz temettuat defterinde köyde kayıtlı olan Ermeni milletinin olduğu görülmektedir. Bahsi geçen defterde köyde 14 hane bulunmakta olup ahalinin geneli tarım faaliyeti ile meşgul olmakta ve aynı zamanda ellerinde genel olarak ortalama birer inek ve at ile ikişer öküz bulunmaktadır.14 haneden bir sene zarfında alınan vergiler 1.185 kuruş, icmal Temettuatı ise 9.281 kuruştur.¹¹ (MAD.d 21889.)

Muhacirler köye geldiğinde Rumların yarısı göç etmişlerdi. Onlardan kalan arazi gelenlere paylaştırılmıştır. Köye geldikten sonra bir cami yapmışlar ve bu caminin yapımında vakıflardan yardım almışlardır. Sorhun Köyüne yerleştirilen muhacirlerden bazıları; “Davutoğlu Nuri bin Mehmet, Bekadzeoğlu, Hacı Hüseyin bin İbrahim, Pañçidzeoğlu Eşref bin İsmail, Abdioğlu Mehmet Selim bin Mehmet, Davladzeoğlu Hasan bin İsmail, Mikelkomadzeoğlu Ali bin Hasan, Çakaloğlu Süleyman bin Yusuf, Çakaloğlu Eyüp bin Yusuf, Koçoğlu İsmail bin Süleyman, Abdioğlu Arif bin Mehmet, Pañçidzeoğlu Şakir bin Ali, Pañçidzeoğlu Rıza bin Ali, Gülerikoğlu Emrullah bin Ali, Sekvetoğlu Hasan bin Abdullah, Gülahmetoğlu İzzet bin Ahmet, Bosrukoğlu Recep bin Mehmet ve Garipoğlu Salih bin Ahmet” şeklinde sıralanabilir

Sorhun köyüne yerleşen muhacirler, köyün yerlisi olan Rumlarla 40 yıla yakın bir süre birlikte yaşamışlardır. Bu süre içerisinde Gürcülerle Rumlar ilişkilerinde genellikle uzlaşma ve hoşgörü

---

¹¹ Defterin kapak sayfası tahrip olduğundan tarih belirtilmemiştir. Ancak arşivde bu belgenin 29 Z 1300/31 Ekim 1883 tarihli olduğu kaydedilmiştir. Fakat temettuat defterleri genellikle 1844/1845 yıllarında olduğundan bu belgenin de tarihinin 1883 değil 1844/1845 yılında olduğu esas alınmalıdır. Son kısımdaki mühüre bakıldığı zaman mührün sahibi ve aşağısında yıl mevcuttur. Bu yıl 1845'tir. Buradan anlaşılacağı üzere belge 1300/1883 yılına değil 1845 yılına aittir. Şahısların iki belgede isimleri karşılaştırıldığı zaman geneli itibarıyla birbiri ile uyumlu oldukları görülmektedir. 1883 yılında olmuş olsa idi. Birincisi köydeki hane sayısının ve geliri belirtilen kişilerin geçen 40 yıl gibi bir zaman zarfında artmış olması gerekirdi. Fakat burada verilen bilgiler 1840-1845 yıllarındaki kayıtlar ile bağlantılıdır. Ayrıca temettuat kaydının son sayfasında bir mühür bulunmaktadır. Bu mühürde bir isim ve ismin altında ise 1845 yılı yazmaktadır. Bütün bunların yanı sıra hane reislerinin mal varlıkları belirtilirken geçen yıl vermiş olduğu vergi ve burada 1260-1261 (1844-1845) yıllarındaki meblağlar verilmiştir. Geçen yıl ki diye bahsedildiğine göre bu kaydın 1845/1846 yıllarında tutulmuş olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bkz. MAD.d 21889.

yolunu seçmişlerdir. Rumların kilisesinde çan çalmış, Müslümanların camisinde ezan okunmuştur. Ancak yine az da olsa sorunlar yaşamışlardır. Örneğin Gürcü muhacirler geceleri Rumlara ait mısır tarlalarına girip sırtındaki sepetlere mısır toplamışlar bu da sorunlara neden olmuştur. Ayrıca Gürcüler hayvanlarını sulamak, ihtiyaçları olan suyu almak için Sorhun'un eteğinde Hanyeri'ndeki dereye inmişler bunun neticesinde burada bulunan Rum gençler ile kavga etmişlerdir.

1883 yılına ait olan bir arşiv belgesinde Sorhun köyündeki Hristiyan Rum ahalden 36 hanenin 1882 yılında köyle ilgili her türlü alakalarını kesip geri dönmek, geri dönerlerse de kabul edilmemek üzere Rusya'ya gittikleri belirtilmektedir. Ancak Rusya toprağına ayak bastıkları andan itibaren pişmanlık duymuş olan 36 hane halkından 20 hane geri dönmüştür. Giderken emlaklarını köye yerleştirilmiş olan Batum muhacirlerine kendi istekleriyle satmışlar ve arazileri hükümet tarafından Batum muhacirlerine tahsis edilmi olmasına rağmen köye dönen ahali emlak ve arazilerini geri almak istemiştir. Şahısların kendileri satmış ve parasını almış olduklarından bunun pek mümkün olmadığı bildirilmiştir. Bu kez, altı yüz seneden beri kendilerinin ve atalarının Osmanlı tebaası olduklarını söyleyerek Osmanlı Devleti'nin merhametine sığındıklarını ve tekrar kabul edilmelerini dile getirmiş; arazi ve emlaklarının kendilerine iade edilmesini istemişlerdir. Bunun üzerine başka bir mahal gösterilerek oraya yerleştirilmeleri, köy ahalisinin vekilleri olan Kalaycıoğlu Hacı Nikola ve Papazoğlu Panayot tarafından bir arzuhal ile talep edilmiştir (BOA. ŞD.,1785/ 6.; BOA. ŞD., 2914/ 31)

Batum muhacirleri ise 9 Haziran 1883 tarihinde İstanbul'a gönderdikleri dilekçede bu durumdan olumsuz etkileneceklerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

"Dahiliye Nezareti Celilesine

Tokat sancağının Niksar kazasının Sorhun karyesi Rum ahalisinden olup Rusya'ya hicretle avdet eden 20 hane halkının arazileri bize itasıyla anlarda hali mahallerden arazi gösterilmesi 29 Mart 99 (10 Nisan 1883) tarihli emirnamelerinde ferman buyrulmuş olduğu arazi-i mezkurlerin avdet edenlere reddi lazım geleceği Sivas vilayeti meclisi idaresi kararıyla muamele olunmakta olduğundan mağduriyetle perişaniyetimizimuceb olacağı cihetle bu babda icrayı adeletle perişanı halimize merhamet buyrulması müsterihimdir. 28 Mayıs 99, Vekil-i muhacirin-i Batum Gülo" (Kasap, 2018: 308-309).

1887 yılında Erzurum mahallatının Şavşat kazasından olup Rusya'ya nakledilen Sorhun köyündeki Rumların emlak ve arazileri hükümet vasıtasıyla buraya yerleştirilmiş olan 300 kadar hane ve tamamı Gürcü olan muhacirlere verilmiştir. Muhacirler bu arazileri kendi akçeleri ile satın almıştır. Muhacirlerin yedi senede süresince bu arazileri ekmişler ve bu süre içinde herhangi bir olumsuz durum ile karşılaşmamıştır. Artık bu ahali kadim hükmüne yani yerli ahali hükmüne girmiştir. Buna rağmen Batum muhacirlerinden olan ve eşkıyalık olaylarına karışan Gürcü Reşit'e yardım ve yataklık yaptıkları (destek verdikleri) gerekçesiyle 11 hane halkının başka bir mahale nakledilmesi istenmiştir. Ahali eşkıya ile bir bağlarının olmadığını muhacir

Mehmet Şerif, muhacir Emin, muhacir İsmail, muhacir Hasan, muhacir İsmail, muhacir Selim, muhacir Memiş, muhacir Mehmet ve Sorhun köyünde ikamet eden Şavşat ulemasından Ahmet Hilmi vasıtasıyla gerekli mercilere bildirmiştir (BOA. ŞD., 1789/4; BOA. ŞD., 1789/6-2)

Niksar'dan kaldırıldıkları iddia edilen muhacirler için bu kez, Rumların teşvikleriyle Gürcü muhacirler hakkında iftira ettikleri, ekmiş oldukları tohumları mahvettikleri bildirilmiş ve bu ürünlerin telef olacağından bahsedilerek köylerine iadeleri istenmiştir. Zaman zaman çeşitli bahaneler ile civardaki köylerin ve yayların basılarak tarlaların zapt edildiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte köyün büyüklüğü ve ahalsinin çokluğu nedeniyle eşkiyaya karşı koymaya güçleri yeteceği halde eşkiya Gürcü Reşit'in Niksar havalisinde dolaştığı zamanlar kendi köylerine kabul edilmiş ve birkaç gün burada gizlenmiş olduğu Karahisar Tabur Ağası tarafından yapılan tahkikat ile tahakkuk etmiştir.

Lozan Antlaşması'nda Türkiye ile Yunanistan arasında mübadeleye karar verilince Niksar'ın Sorhun köyünde yaşayan Rumlar Yunanistan'a göç ettirildi. Yerlerine Balkan muhacirleri yerleştirilince daha önce köye gelen Gürcüler kendilerini yerli, Balkanlardan gelenlerse kendilerini muhacir olarak nitelemişlerdir. Balkan muhacirleri Sorhun köyünde tutunamamış, teker teker başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır (Bozkurt, 2015:7).

Bugün Sorhun köyünde farklı sülale isimleri kullanılmaktadır. Göçüenti, Şuat, Sarvanitze, Tataroğulları, Totnazze, Zuboğlu, Tutiyent, Pançize, Revaze, Mikelkımatze, Molliyant köyde kullanılan sülale isimleridir .Sorhun köyüne göç eden muhacirlerin çoğunluğu Kxevcurul köyünden gelmiştir. Kxevcurul köyünden gelen aileler;Pançidze (Atlı, Doğan), Davlatze (Bulca, Yılmaz), Totnadze (Boğa), Revadze (Sevim), Paladze (Palaz), Goçoğlebi (Koç), Görilienti (Bozkurt), Tutienti (Aktaş), Cimhuğienti (Gürpınar), Mikelkmodze- Bağçienti (Başalan, Torun) ve Zabitağalar (Temel). Zios köyünden gelen aileler; Sarvanidze (Temur, Çelenk, Altınoluk, Yağcı, Balcı), Bekadze (Özil, Topçam, Güner, Aydoğmuş, Ekmekçi, Gürbüz) ve Abdienti (Güneş, Yıldız). Bazgiret köyünden gelen aileler; Suaridze (Güzel, Çoşkun, Dalkıran), Zobienti (Altısap). Çiğisğev (Yağlı) köyünden gelen aileler; Çilhoroz'lar. Ube (Oba) köyünden gelen aileler; Şakir Ustalar, Şaban Hüseyin. Ardanuç'un Norgiyal (Çakırlar) köyünden Recepoğulları (Böğrek) Kıpçak Türk'üdürler. Ustamel (Ustalar)köyünden gelen aileler; Petiyeli (Şimşek, Çetin).Kasniya köyünden; Turgut'lar, Kurbanoğlu, İstanbul'lu. Bige (Tütünlük) Köyü'nden; Cancurlar (Polat). Kidil (Bağlıca) köyünden gelen aileler; Kula ailesidir .

2.3. Sorhun Köyünde Sosyo-Kültürel Hayat

Sorhun'a yerleşen Gürcüler, Artvin'deki yaşantılarına ait gelenek görenekleri devam ettirmişlerdir. Bunlar lakaplar, deyimler, nalyalar¹², marioba¹³, berobanay¹⁴ oyunu, değirmen ve

¹²Nalya: Mısır kurutmak için kullanılır.

¹³Marioba: Senede iki gün yaylaya gidip hep birlikte yeme, içme, eğlenme, gezme günüdür.

¹⁴Berobanay: Yılbaşında köyün delikanlıları kendirden dokuma boz bir çulun altına girer, iki kişinin oluşturduğu bir deveye dönüştürülür, erkeklerden biri de kadın kıyafeti giyer ve kapı kapı dolaşarak her evi ziyaret ederdi. Ev sahibi un, şeker, yağ, pekmez gönlünden ne koparsa gençlere verirdi. Daha sonra gençlerden birinin evine gidilir ve

yağsız peynir yapma tekniği örnek gösterilebilir. Sorhun köyünde Gürcücenin unutulmasında kentleşmenin hızlanması, radyo ve televizyonun yaygınlaşması, yurt içine ve yurt dışına göçlerin yaşanması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında okul yapılması ve öğretmenlerin Türkçeyi teşvik etmesi etkili olmuştur (Bozkurt, 2015: 42).

Köy halkının önemli bir kısmı İzmit ve İstanbul'da ikamet etmektedir. Ayrıca yurt dışında özellikle Almanya'da ikamet eden köylüler de vardır. Gurbete çeşitli sebeplerle göç eden köylülerin yazın tatillerini özellikle köyde geçirmeleri köye bir canlılık getirmektedir. Sorhun'da yaşayanlar yazın 120 hane, kışın 100 hane civarındadır. Köyde yaşayan Duran Atlı, yaşanan göçle ilgili şu tespitlerde bulunmuştur: *"Kadim topraklarımızın hasretliğini, oraya gidip görerek giderme şansımız var. Ama oradaki sosyal yaşamı buralarda unuttuğumuz için her daim acısını, sızısını yaşıyoruz. Bunun için boş durmayıp dernekler kurarak bu acıyı gidermenin peşindeyiz"* (Atlı, 2019).

Köyün 1919-2019 yıllarına ait nüfus verileri Tablo5'te (nüfusune, 2020; Akar ve Özbay, 2011: 153-154; Kasap, 2018: 313) sunulmaktadır.

Tablo 5. 1919-2019 Yılları arasında yapılan nüfus sayımına göre Sorhun köyünün nüfusu

YILLAR	KADIN	ERKEK	TOPLAM
1919	473	476	949 ¹⁵
1960	417	425	842
1970	457	437	894
1980	442	395	837
1990	305	242	547
2000	796	813	1609
2010	127	118	245
2015	100	86	186
2016	84	75	159
2017	72	74	146
2018	100	92	192
2019	97	92	189

Kaynak: <http://www.nufusune.com> E.T. 16.02.2020; <https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> . E.T. 16.02.2020; Akar ve Özbay, *Milli Mücadele Yıllarında Niksar*, s. 153-154; Kasap, *Osmanlı Arşiv Kayıtlarında 93 Harbi Batum Muhacirleri*, s. 313.

Tabloda görüldüğü gibi köy nüfusu 1980'li yıllara kadar yakın sayılarda devam etmiş olmasına rağmen özellikle son 30 yılda bu sayı belirgin düzeyde düşüş göstermiştir. Buna göre 1980 ve sonrasında köyden göçün başlamış olduğu ve sonrasında göç eden kişilerin köye dönüş yapmadığı söylenebilir.

1890 yılında köy ahalisinden olan Şavşat muhacirlerinden Servanoğlu Mehmet Ağa, 1885 yılında köyde yapılmış olan cami için bir vakıf kurmuştur. Bu vakıf için 1.000 kuruş vakfetmiştir. Vakfedilen paranın işletilmesi sonucunda elde edilen kâr camide görevli olan hatibe verileceği bildirilmiştir. Vakfın idaresi vakfı kuran Mehmet Ağa, onun vefatı sonrasında ise geride kalan çocukları tarafından üstlenilmesine karar verilmiştir. Eğer ki geride çocuklarından kimse

toplanan malzemelerden pişi, kete ya da başka bir yiyecek hazırlanır, sabah yiyecekler yendikten sonra herkes evine dağılırdı.

¹⁵ 1919 yılında köyde ikamet etmekte olan 299 kadın 289 erkek olmak üzere toplam 588 Müslüman ve 174 kadın 187 erkek olmak üzere toplam 361 Rum ikamet etmektedir.

kalmazsa bu vazifeyi layıkıyla yerine getirecek olan bir kişi tayin edileceği belirtilmiştir. Köydeki camide o yıl hatip olarak, Arif Efendi oğlu Ahmet Hilmi'nin görev yapmıştır.

Sorhun köyündeki Rumlara ait yerlerin isimleri mübadeleden yıllar sonra bile Gürcüler tarafından kullanılmaya devam etmiştir. Örneğin Nazara'nın Harmanı, Nazara'nın Tarlası, Kireçlikte ağaçlar arasındaki Manastır ve Kırtarla eteklerindeki Papazın Bayırı gibi. Gürcüler ile Rumlarda arasında kültürel etkileşim de yaşanmıştır. Buna örnek olarak Rumlara ait bayramlarda yumurta boyama geleneği, Gürcüler tarafından mübadeleden sonra bile yaşatılmaya devam etmiştir. Rumlardan kalma kilise ve kilise çeşmesi zamanla yıkılmış yerinde ise cami günümüzde bulunmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri köyde okul yer almaktadır. Dini eğitime daha çok önem verilmektedir. İmam Hatip ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarının çok olması bunun bir göstergesidir. Köyden doktor, hâkim, savcı, mimar gibi birçok meslekten insanlar yetişmiştir.

Bundan 20-25 senesine kadar köyden dışarıya kız verilmez ve dışarıdan da kız alınmazmış. Düğünlerde karakucak güreşleri yapılır, dede oyunları, kötek oyunları oynanmış. Yılbaşı eğlencelerinde deve oyunu oynanmış (Atlı, Yılmaz, Güner, 2019). Yemekleri ise: Muhragali, Hasuta, Papa, Sinori, Erişte, Pişi, Phali, Keçbo, Cadi, Cimuri'den oluşmaktadır.

2.4. Sorhun Köyünde Ekonomik Hayat

Sorhun köyü, geniş bir araziye sahip olup bu arazide Seyidalan, Tamalan, Çatalca gibi dağlar mevcuttur. Her ne kadar dağlık bir araziye sahip olsa da Kireçlik, Hanyer ve Uyham gibi verimli arazileri de mevcuttur. Köyde yaşayan insanların başlıca geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Yörede hayvancılık eskiye nazaran azalmış, insanlar kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadarı ile meşgul olmaktadır. Yetiştirilen tarım ürünleri ise arpa, buğday, nohut, şekerpancarı ve tütündür. Bahçeler, dere kenarlarında veya yamaçta seki biçimindedir. Sulama ise gözeler önünde yapılan avazan (havuz) veya göletlerde toplanan su ile yapılmaktadır. Bahçelerde elma, armut, dut, vişne, kiraz, kayısı, erik ağaçları; sebze olarak ise fasulye, mısır, domates, biber ve salatalık gibi ürünler yetiştirilmektedir (GDD, 2020).

Köydeki muhacirlerden bazılarının ekonomik durumunun iyi olduğu söylenebilir. Örneğin kullandığı eşyalar, Kafkas halıları, Niksar Ovası'ndan hayvanlarını kışlatmak için satın aldıkları Komuşluk'taki araziler, Yaylacık Dağı'nın eteklerindeki obanın satın alınması belli bir gelire sahip olduklarını göstermektedir (Bozkurt, 2015: 28). Komuşluk, Niksar Ovası'nda Talazan Köprüsü'nün yakınında, Kelkit Çayı'nın kıyısında evlerinde bulunduğu bir yerin adıdır. Köylülerin "büklük" dedikleri bu alana yayladan inen hayvanlar salınmış. Biçilen otlarla hayvanların kışlık ihtiyacı karşılanmış. Niksar Ovası yer yer bataklık olunca sıtma tehlikesinden dolayı Komuşluk'ta kalmamışlar. Buradan biçilen ekin sapları 15 km uzaklıktaki Sorhun köyüne kanırlarla taşımışlar. 1970'lerde traktörün ve patozun köye gelmesiyle çileleri bir nebze de olsun azalmıştır (Bozkurt, 2015; 36).

1966'da kurulan köy kooperatifi kanalıyla yurt dışına giden aileler sayesinde hem bu ailelerin ekonomik durumları iyileşmiş hem de köye büyük katkıları olmuştur. Köyde kalanlar da sermayesi olmayan aile işletmeciliği ile uğraşmaktadır. Köyde kalanlardan yaşı gelenlerin çoğunun farklı sosyal güvenceleri vardır.

1. SONUÇ

Osmanlı arşiv belgelerinde Batum, Livane (Artvin), Ardanuç, Şavşat ve Acara bölgesinden gelen muhacirlere isim olarak "Batum Muhaciri" denilmektedir. Batum muhacirleri köken itibari ile Gürcü ve Türk olmakla birlikte ortak özellikleri Müslüman olmalarıydı. Rusların Müslüman halkı Hristiyanlaştıracağı söylentilerinin çıkması, Müslüman ahalinin dinlerini ve kültürlerini rahat yaşayamayacaklarını düşünmeleri, Müslümanların dini açıdan Osmanlı halifesine bağlı olmasının Rusya tarafından tehdit olarak algılanması, Batum halkının Ruslarla yapılan savaşta Osmanlı saflarında mücadele etmeleri ve bundan dolayı Rus zulmüne uğrayacakları korkusu, Rusların Müslümanlardan asker toplayacağı propagandasının yapılması, Rus memurlarının yetersizliği ve halka kötü davranmaları, Rus yöneticilerinin aşağılayıcı yöntemlerle vergi toplaması, savaşın etkisiyle bölgede yaşayanların ekonomik sıkıntılar içinde olması, bölgenin Rus idaresine girmesinden beri arazilerin mülkiyet sorununun çözülmemesi muhacirleri göçe zorlamış olan nedenlerin başında gelmektedir.

Tokat sancağında Batum muhacirleri en yoğun olarak Niksar kazasında iskân edilmişlerdir. Niksar'a muhacirler genellikle Ordu ve Canik üzerinden gelmişler. Niksar'a yapılan göçlere bakıldığı zaman Batum ve havalisinden gelen Gürcü muhacirlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Batum muhacirleri boş arazilere ve Rum ahalden boşalan köylere yerleştirilmiştir. Göç edip gelenlerin yaşadıkları sorunların en başında iskân problemleri gelmektedir. Bazı muhacirler bir köye yerleştirilmiş, daha sonra onların köydeki diğer ahali ile yaşadıkları arazi meselelerine dayalı sorunlardan dolayı başka yerlere nakilleri talep edilmiştir.

Niksar'da Batum muhacirlerinin sayısının en çok olduğu köy Sorhun'dur. Köyde ikamet etmekte olan muhacir ahali 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra Artvin, Şavşat, Yusufeli ve Ardanuç dolaylarından göç ederek gelmişlerdir. Sorhun köyünde kullanılan sülale isimleri ve geldikleri yerler; Göçüyenti, Şuat, Sarvanitze, Tataroğulları, Totnazze, Zuboğlu, Tutiyent, Pançize, Revaze, Mikelkimatze, Molliyent köyde kullanılan sülale isimleridir. Sorhun Köyü'ne göç eden muhacirlerin çoğunluğunu Kxevcurul Köyü'nden gelmiştir. Kxevcurul Köyü'nden gelen aileler; Pançidze (Atlı, Doğan), Davlatze (Bulca, Yılmaz), Totnadze (Boğa), Revadze (Sevim), Paladze (Palaz), Goçoğlebi (Koç), Görilienti (Bozkurt), Tutienti (Aktaş), Cimhuğienti (Gürpınar), Mikelkmodze- Bağçienti (Başalan, Torun) ve Zabitağalar (Temel). Zios Köyü'nden gelen aileler; Sarvanidze (Temur, Çelenk, Altınoluk, Yağcı, Balcı), Bekadze (Özil, Topçam, Güner, Aydoğmuş, Ekmekçi, Gürbüz) ve Abdienti (Güneş, Yıldız). Bazgiret Köyü'nden gelen aileler; Suaridze (Güzel, Çoşkun, Dalkıran), Zobienti (Altısap), Çiğisğev (Yağlı) Köyü'nden gelen aileler; Çilhoroz'lar Ube (Oba) Köyünden gelen aileler; Şakir Ustalar, Şaban Hüseyin aileleridir. Ardanuç'un Norgiyal

(Çakırlar) Köyü'nden; Recepoğulları (Böğrek) Kıpçak Türk'üdürler, Ustamel (Ustalar) Köyü'nden gelen aileler; Petiyeli (Şimşek, Çetin), Kasniya Köyü'nden; Turgut'lar, Kurbanoğlu, İstanbul'lu, Bige (Tütünlük) Köyü'nden; Cancurlar (Polat), Kidil (Bağlıca) Köyünden gelen aileler; Kula aileleri gelmiştir

Sorhun köyünde Gürcü kültürü genel olarak yaşatılamamaktadır. Elli yaşın üzerinde olanların bir kısmı Gürcüceyi konuşabilse de genç kuşaklarda bu oran büyük ölçüde düşmektedir. Gürcü yemekleri bilinmesine rağmen yapıma sıklığı azalmış durumdadır. Geleneksel halk oyunları Tanzaradır (Gürcü horunu). Son yirmi yıla kadar evlilikler sadece Gürcüler arasında yapılmakta iken günümüzde bu anlayıştan vazgeçilmiştir. Türk toplumunun Gürcülere bakışı nasıl sorusuna; "ayrımcılık olmaz, aynıyız, iç içeyiz, tutkunuz, fark etmiyor, olumlu, normal, çok iyi, toplum tarafından sevilen insanlardır." gibi cevaplar verilmiştir. Türk toplumuna aidiyet bağınızı nasıl görüyorsunuz sorusuna şu cevaplar verilmiştir. "Kendilerini Türklerle aynı gördükleri, farkların olmadığını, devlete sadık kişiler olduklarını, kendilerini Türk gibi hissettiklerini, Önce Türk'üz, sonra Gürcü'yüz." şeklinde cevaplar vermişlerdir. Türkiye Gürcülerinin Türk toplumuna aidiyetleri çok güçlü olup "Türk'ün kaderinin Gürcü'nün kaderi olduğunu" savunmaktadırlar. Göçü yaşamış nesillerin çocukları oldukları için vatanın, toprağın ve sahip olduklarının kıymetini çok iyi bilmektedirler. Ata topraklarını görmek isteyenler olmuş ve bunlar Batum ve Artvin'e giderek bu özlemlerini bir nebze olsun gidermişlerdir. Günümüzde akrabalarıyla hâlâ görüşen ve irtibatı koparmayan aileler de bulunmaktadır. Köyde göçü yaşamış olan kişilerin çoğunun vefat etmiş olmasından dolayı göçle ilgili anılara istenilen ölçüde ulaşılamamıştır.

Kaynakça

- Akar, H., & Özbay, M. (2011). Milli Mücadele Yıllarında Niksar. Niksar Belediyesi.
- Atlı, D. 22.08.2019 tarihinde Yapılan Mülakat.
- Aydın, M. (1990). "Sultan II. Mahmud Döneminde Yapılan Nüfus Tahrirleri", Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri (28-30 Haziran 1989), İstanbul.
- BOA. ML. VRD. CMH. D. 1028/5.
- BOA. NFS. d. 2395
- BOA. ŞD., 1785/6.
- BOA. ŞD., 2914/31-1.
- Bozkurt, R. (2015). Unutulan Göç Aslını İnkâr Eden Haramzadedir. İstanbul: Yaylacık Matbaacılık.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 9-22.
- GDD, 2020. Erişim (01.06.2020). <http://www.gdd.org.tr/koydetay.asp?id=38E.T>.
- Güner, H. 22.08.2019 tarihinde Yapılan Mülakat.
- Kasap, M. (2018). Osmanlı Arşiv Kayıtlarında 93 Harbi Batum Muhacirleri. İstanbul: Gürcistan Dostluk Derneği Yayınları.
- Kukul, M. H. (2017) Bazı Sözlük ve Ansiklopedilerde "Göç" Tarifleri, Geçmişten Günümüze Göç. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Oğuz, A. Osmanlı Devletinin Son Döneminde Anadolu'ya Gelen Muhacirler ve Muhacirlerin Göç Ettiği Bazı Şehirlerdeki İskân Politikaları. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. 9(13), 2718-2738.
- MAD.d 21889.
- NFS. d. 2396.
- Nufusune, 2020. Erişim (16.02.2020). <http://www.nufusune.com>;
<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menü.zul>.
- Pul, A. (2013). "1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı Sonrası Beykız'da Muhacirler İçin İskân Yeri Çalışmaları", Tarih Okul Dergisi, 15, 159-182.
- Saraç, H. (2011). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Köy-Mezra, Köy-Yayla Arasındaki Göçlerin Şehir Hayatına Etkisiyle Meydana Gelen Değişikliklerin Kültürel Hayattaki Yansımaları: Ardeşen (Rize) Yaylaları Örneği 1880-2010", CIEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Sempozyum Bildirileri, 14-16 Nisan 2011, Uşak.
- Saydam, A. (2016). "Muhacir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 2., İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Taşbaşı, E. (2012). "XIX. Yüzyılda Tokat'ta Göçmen İskânı ve Göçmen Sevkinde Şehrin Önemi", Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu (01-03 Kasım 2012), C. 1, Tokat.

Yılmaz, A., 22.08.2019 tarihinde Yapılan Mülakat.

Yürüdü, E., Arıbaşı, K & Hardal, S. (2018). "Niksar İlçesinde (Tokat) Göç Hareketlerine Genel Bir Bakış", 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi (05-08 Eylül 2018), Üsküp-Makedonya, Ankara.